

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА БІОЛОГІЇ

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: «Типові представники родини Розові у лісовому
фітоценозі Вінниччини»**

Студентки МБ групи

Галузі знань 0401 Природничі науки

Спеціальності 8.04010201 Біологія*

Войцицької Анастасії Володимирівни

**Науковий керівник: доцент кафедри біології,
кандидат біологічних наук Шевчук О.А.**

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

Члени комісії _____

м. Вінниця – 2016 рік

АНОТАЦІЯ

87 с., ілюстрації – 36, бібліографія – 65.

Ключові слова: фітоценоз, асоціація, життєвість, *Rosaceae*.

Протягом 2014-2016 рр. вивчали видовий склад типових представників родини *Rosaceae*, які зростали у лісовому фітоценозі Вінниччини.

Дослідний фітоценоз є дубово-грабовий ліс, в якому можна виділити 4 яруси, три з яких, у свою чергу, диференціюються на: перший деревостан – на 2 під'яруси, другий підліску – на 2 під'яруси і третій трав'янистий – на 3 під'яруси. Дослідна асоціація грабо-груше-дубняк ожиново-суничний, яка відноситься до формації дубняки.

У дослідному фітоценозі зростає 14 типових представників родини *Rosaceae*, які відносяться до трьох підродин: *Rosoideae* (8 видів), *Maloideae* (5 видів) та *Prunoideae* (1 вид).

Встановлено, що життєвість видів родини *Rosaceae*, які зростають у I та II деревному ярусі дослідного лісового фітоценозу, можна віднести до категорії 3а і 3б; види, що зростають у чагарниковому ярусі можна віднести до категорій 2 та 3 життєвості виду; види чагарничково-трав'янистого ярусу – 3 і 3б.

Досліджено, що найбільшу ценотичну роль у чагарничково-трав'янистому ярусі дослідного фітоценозу мають такі види родини *Rosaceae*, як суниці лісової та полуниці зелені – 75% покриття та гусячі лапки – 50%.

АНОТАЦІЯ

87 с., ілюстрації – 36, бібліографія – 65.

Ключевые слова: фитоценоз, ассоциация, жизнеспособность, *Rosaceae*.

На протяжении 2014-2016 гг. изучали видовой состав типичных представителей семейства *Rosaceae*, которые произрастают у лесном фитоценозе Винниччины.

Изучаемый фитоценоз – дубово-грабовый лес, в котором можно выделить 4 яруса, три из которых, в свою очередь, диференцируется на: первый древостан – на 2 подярусы, второй подлесок – на 2 подярусы и третий травяной – на 3 подярусы. Изучаемая ассоциация грабо-груше-дубняк ежевично-земляничный, который относится к формации дубняки

В изучаемому фитоценозе растут 14 типичных представителей семейства *Rosaceae*, которые относятся к трем подсемействам: *Rosoideae* (8 видов), *Maloideae* (5 видов) и *Prunoideae* (1 вид).

Установлено, наибольшую ценотическую роль в кустарниково-травянистом ярусе изучаемого фитоценозу имеют такие виды семейства *Rosaceae*, которые растут в I и II древянистом ярусе изучаемого лесного фитоценоза, можно отнести к категории 2 и 3 житездатности вида, виды кустарниково-травянистого яруса – 3 и 3б.

Наибольшую ценотическую роль в кустарниково-травянистом ярусе изучаемого фитоценоза имеют такие виды семейства *Rosaceae*, как земляника лесная и земляника зеленая – 75% и лапчатка – 50%.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	7
1.1. Державний лісовий фонд Вінниччини. Структура породного та вікового складу.....	7
1.2. Групи лісів області.....	17
1.3. Місце лісової рослинності в рослинному покриві.....	20
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД РОДИНИ <i>ROSACEAE</i>	27
2.1. Загальна характеристика родини <i>Rosaceae</i>	35
2.2. Характеристика дослідних видів родини <i>Rosaceae</i>	40
2.2.1. Представники підродини <i>Rosoideae</i>	42
2.2.2. Представники підродини <i>Maloideae</i>	50
2.2.3. Представники підродини <i>Prunloideae</i>	54
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ УМОВИ РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	56
3.1. Географічне положення.....	56
3.2. Клімат.....	57
3.3. Геоморфологія і геологія.....	62
3.4. Ґрунти і ґрунтоутворюючі породи.....	63
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	64
РОЗДІЛ 5. РЕЗУЛЬТАТИ І ОБГОВОРЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	70
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Фітоценоз – це сукупність рослинних організмів, що зростають на певній території і тісно взаємодіють як між собою, так і з умовами навколишнього середовища. У результаті чого виникають нові кількісні та якісні відношення між компонентами фітоценозу, які визначають його флористичний склад, структуру, життєвість, зміну, стійкість та продуктивність, а значить, і певну господарську значимість та біологічну цінність[14].

На будь-якій ділянці землі є безліч фітоценозів; вони нас оточують скрізь. Сама людина є продуктом існування рослинних угруповань, насамперед фітоценозів квіткових рослин. Серед них вона сформувалась і розвивалась, а потім навчилась використовувати їх у своїх цілях, підкоряти живу природу власним потребам.

Територія України характеризується сприятливими природними умовами та наявністю різноманітних природних ресурсів для промисловості, сільського господарства, відпочинку та лікування населення. Перспективними для використання є ресурси лісостепової зони, зокрема Східного Поділля, до якого належить Вінницька область.

Ліс завжди відігравав виняткову роль в житті людини. Тому одночасно з його знищенням виникає проблема створення штучних насаджень – лісових культур. Лісовий фітоценоз має тільки йому властивий флористичний склад, добре виявлену надземну та підземну по членованість (ярусність), представлений різними життєвими формами, складений видами неоднорідної рясності, приурочений до певних умов місцезростання, досить поширеними у лісовому фітоценозі є види родини Розові. Тому дослідження видового складу даної родини, життєвості видів у лісовому фітоценозі, а також вивчення особливостей їх розвитку є досить актуальним.

Мета і задачі дослідження. Метою наших досліджень було вивчення типових представників родини *Rosaceae*, які зростали у лісовому фітоценозі Вінниччини.

Для досягнення мети було поставлено наступні основні задачі:

1. Провести фітоценотичний опис досліджуваного фітоценозу.
2. Дослідити видовий склад і проективне покриття видів родини *Rosaceae*.
3. Визначити кількісні та якісні показники рослин родини *Rosaceae*, що зростають у дослідному лісовому фітоценозі.
4. Провести фенологічні спостереження за рослинами родини *Rosaceae*.

Об'єкт дослідження – рослини родини *Rosaceae*, що зростають у лісовому фітоценозі Вінниччини.

Предмет дослідження – видовий склад, кількісні та якісні показники видів родини *Rosaceae*.

Методи дослідження. При виконанні дипломної роботи використовувалися методи теоретичного (бібліографічний та історичний аналіз літератури) та практичного (польові дослідження, камеральна обробка) дослідження, а також аналіз і синтез, узагальнення та систематизація.

Наукова новизна і теоретичне значення роботи. Виявлено, що дослідному фітоценозі зростає 14 типових представників родини *Rosaceae*, які відносяться до трьох підродин: *Rosoideae* (8 видів), *Maloideae* (5 видів) та *Prunoideae* (1 вид).

Встановлено, що життєвість видів родини *Rosaceae*, які зростають у I та II деревному ярусі дослідного лісового фітоценозу, можна віднести до категорії 3а і 3б; види, що зростають у чагарниковому ярусі можна віднести до категорій 2 та 3 життєвості виду; види чагарничково-трав'янистого ярусу – 3 і 3б.

Досліджено, що найбільшу ценотичну роль у чагарничково-трав'янистому ярусі дослідного фітоценозу мають такі види родини *Rosaceae*, як суниці лісової та полуниці зелені – 75% покриття та гусячі лапки – 50%.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні наукові результати дипломної роботи були обговорені на студентській науковій конференції

кафедри біології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2016 р.).

Публікації. За матеріалами дипломної роботи опубліковано 2 статті у збірниках Міжнародних науково-практичних.

Структура і обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається з вступу, огляду літератури, розділу експериментальної частини, висновків. Список використаної літератури включає 65 найменувань. Матеріал дипломної роботи викладений на 87 сторінках, ілюстровано 11 таблицями та 25 рисунками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова Н. А. Фенологические наблюдения: задачи и значение / Н. А. Аксенова // Биология в школе. – 1994. – № 2. – С. 60-63.
2. Барибич А. І. Визначник рослин України / А. І. Барибич, К. Т. Брадiс. – К., 1965. – 300 с.
3. Барна М. М. Ботанiка : Навчальний посiбник / М.М. Барна. – К. : ВЦ «Академiя», 1997. – 272 с.
4. Биологические экскурсии : книга для учителя // Измайлов И. В., Михлин В.Е., Шашков Э. В., Шубкина Л. С. – М. : «Просвещение», 1983. – 236 с.
5. Быков Б. А. Геоботаника / Б. А. Быков.– Алма-Ата : Наука, Казахст. ССР, 1988. – 288 с.
6. Бондар В. С. Комплексне використання і охорона лiсiв / В. С. Бондар, Д. А. Телiшевський. – К. : Урожай, 2005 – 230 с.
7. Вент Ф. В мире растений / Ф. Вент. – М. : Издательство «Мир», 2012. – 300 с.
8. Верзилин Н. М. Растения в жизни человека / Н. М. Верзилин. – М, 1962. – 164 с.
9. Воропай Л. И. Селитейные геосистемы физико-географических районов Подолии / Л. И. Воропай, М. А. Куница. – Черновцы : ЧГУ, 1992. – 90 с.
10. Гарбарець М. О. Лiкарські рослини і здоров'я дитини / М. О. Гарбарець, А. В. Захарiя, Н. М. Гарбарець. – Тернопiль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 336 с.
11. Географiчна енциклопедiя України : в 3-х т. / Редкол. О. М. Маринич (вiдповiд. ред) та iн. – К. : «Укр.Рад. Енциклопедiя» iм. М. П. Бажана, 1990. – Т. 2. – 479 с.
12. Гуленкова М. А. Летняя полевая практика по ботанике / М. А. Гуленкова. – М. : Просвещение, 1996. – 173 с.
13. Гуменюк Г. Ф. Особливостi росту культур дуба у Вiнницькiй облaстi / Г. Ф. Гуменюк. // Вiсник сiльськогосподарської науки. – 2000, № 9. – С. 35-46.
14. Григора І. М. Геоботанiка : Навчальни посiбник / І. М. Григора, Б. Є. Якубенко, М. Д. Мельничук. – К. : Аристей, 2006. – 448 с.
15. Гродзинський Д. М. Чотиритомний словник назв рослин (українсько-російсько-ангійсько-латинський) / Д. М. Гродзинський. – К. : Фітосоціоцентр, 2001. – 312 с.
16. Денисик Г. І. Середнє Побужжя. Подiлля : природа і ландшафти / Г. І. Денисик. – Вiнниця : Гiпанiс, 2002. – 280 с.
17. Денисик Г. І. Географiя Вiнницької облaстi / Г. І. Денисик, Л. Ф. Жовнiр. – Вiнниця : Гiпанiс, 2004. – 308 с.
18. Жуковский П. М. Ботанiка / П.М. Жуковський. – М. : Колос, 1983. – 623 с.
19. Зерова М. Я. Дари лiсiв / М. Я. Зерова, В. І. Лушпа. – К. : Урожай, 2013. – 56 с.

20. Евдокимова Л. Растения семейства Розовые / Л. Евдокимова // Огородник. – 2011. – № 3. – С. 70-72.
21. Каптен Ю. Л. К методике определения проективного покрытия во флороценологических исследованиях / Ю. Л. Каптен // Вестник ЛГУ. – 2003. – № 3. – С. 115-116.
22. Комарницкий Н. А. Систематика растений / Н. А. Комарницкий. – М. : Просвещение, 1975. – 608 с.
23. Комисаров Б. Д. Методологические проблемы школьного образования. Библиотека для учителя. – М. : «Просвещение», 2011. – 145 с.
24. Кузнецова М. А. Лекарственное растительное сырье / М. А. Кузнецова. – М. : Высшая школа, 1984. – 208 с.
25. Лавриненко Д. Д. Географические культуры дуба Винницкой области / Д. Д. Лавриненко, В. И. Порва // Дубравы и повышение их продуктивности. – М., 2001. – 220 с.
26. Липа О. Л. Ботаніка. Систематика нижчих і вищих рослин / О. Л. Липа, І. А. Добровольський. – К. : Вища школа, 1975. – 146 с.
27. Международные правила ботанической номенклатуры / Под общей ред. А. А. Гроссгейма. – М-Л. : Академия наук СССР, 1949. – 108 с.
28. Мейер К. П. Морфология и систематика высших растений / К. П. Мейер. – М. : Сов. наука, 1973. – 327 с.
29. Миркин Б. М. Современная наука о растительности / Б. М. Миркин. – М. : Логос, 2011. – 264 с.
30. Мороз І. В. Поширення та диференціація ресурсів лікарських рослин України / І. В. Мороз, А. В. Степанюк. – К. : «Либідь», 2006. – 590 с.
31. Морозюк С. С. Систематика рослин : Навчальний посібник / С. С. Морозюк. – К. : Вища школа, 1988. – 195 с.
32. Мусієнко М. М. Екологія рослин / М. М. Мусієнко. – К. : Либідь, 2006. – 432 с.
33. Нечитайло В. А. Ботаніка. Вищі рослини / В. А. Нечитайло, Л. Ф. Кучерява. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 346 с.
34. Новости систематики высших и низших растений. – К. : Наукова думка, 1979. – 257 с.
35. Новости систематики высших и низших растений. Т. 27. – Л. : Наука, 1990. – 198 с.
36. Нога Г. С. Опыты и наблюдения над растениями : Пособие для учителей / Г. С. Нога. – М. : Просвещение, 1996. – 46 с.
37. Попов Н. В. Фенологические наблюдения в школе / Н. В. Попов. – М. : Учпедгиз, 1950. – 204 с.
38. Пшеничний Н. І. Методика фенологічних спостережень у школі / Н. І. Пшеничний. – К. : Рад. шк., 1968. – 176 с.
39. Рабонтов Т. А. Фитоценология / Т. А. Рабонтов. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 292 с.
40. Раменский Л. Г. Учет и описание растительности (на основе проективного метода) / Л. Г. Раменский // Избр. труды. – Л. : Наука, 1971. – С. 57-105.

41. Реєстр територій і об'єктів природно-заповідного фонду Вінницької області. – Вінниця, 2006. – 34 с.
42. Руденко В. П. Природно-ресурсний потенціал природних регіонів України / В. П. Руденко, В. Я. Вацеба, Т. В. Соловей. – Чернівці : Рута, 2011. – 268 с.
43. Розвиток селянських (фермерських) господарств Вінницької області. Статистичний збірник. – Вінниця, 2012. – 60 с.
44. Смик Г. К. Корисні та рідкісні рослини України. Словник-довідник народних назв / Г. К. Смик. – К., 1991. – 123 с.
45. Стадник А. П. Використання нового лісомеліоративного районування для оптимізації агроландшафтів / А. П. Стадник. – Київ, 1994. – 67 с.
46. Статистичний щорічник України за 2015 рік. – К. : Техніка, 2015. – 599 с.
47. Статистичний щорічник Вінниччини за 2014 рік. – Вінниця, 2014. – 528 с.
48. Сукачев В. Н. Основные понятия лесной биогеоценологии / В. Н. Сукачев, Н. В. Дылис // Основы лесной биоценологии. – М. : Наука, 1994. – С. 5-50.
49. Тахтаджян А. Л. Систематика и филогения цветковых растений / А. Л. Тахтаджян. – М.-Л. : Наука, 1966. – 611 с.
50. Тахтаджян А. Л. Система магнолиофитов / А. Л. Тахтаджян. – Л. : Наука, 1987. – 346 с.
51. Тахтаджян А. Л. Происхождение и расселение цветковых растений / А. Л. Тахтаджян. – Л. : Наука, 1970. – 245 с.
52. Твердохліб П. Турбота про ліс / П. Твердохліб // Вінниччина. – 2012. – 19 березня. – С. 2-3.
53. Твердохліб П. Для себе і для нащадків / П. Твердохліб // Вінниччина. – 2013. – 23 березня. – С. 4.
54. Ткачук І. В. Родини рослин / І. В. Ткачук. – К. : Рад. шк., 1993. – 103 с.
55. Фенологія в школі / Под ред. В. А. Тавровського. – М. : МФГО, 1977. – 79 с.
56. Цируль О. Підготовка майбутніх вчителів до проведення фенологічних спостережень / О. Цируль // Біологія і хімія в школі. – 2006. – №2. – С. 34-36.
57. Червона книга України. Рослинний світ. – Київ : Укр. енциклопедія, 1996. – 602 с.
58. Чижов М. П. Український лісостеп : Фізико-геогр. нарис / М. П. Чижов. – К. : Рад. школа, 1961. – 304 с.
59. Шенніков А. П. Введення в геоботаніку / А. П. Шенніков. – Л., 1964. – 145 с.
60. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Дубовые леса Подолии / Ю. Р. Шеляг-Сосонко // Ботан. журн. АН СССР, 1971. – №55. – С. 4-12.
61. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Географія растительного покрова Украины / Ю. Р. Шеляг-Сосонко, В. В. Осничнюк, Т. Л. Андриенко. – К. : Наук. думка, 1982. – 288 с.

- 62.Шостаковский С. А. Систематика высших растений / С. А. Шостаковский. – М. : Наука, 1971. – 352 с.
- 63.Якубенко Б. Є. Екологія рослин і фітоценозу / Б. Є. Якубенко, І. М. Григора. – К. : Видав. центр. НАУ, 2001. – 35 с.
- 64.Якубенко Б. Є. Динаміка, продуктивність та охорона рослинності / Б. Є. Якубенко, І. М. Григора. – К. : Видав. центр НАУ, 2002. – 43 с.
- 65.Якубенко Б. Є. Класифікація фітоценозів і система таксономічних одиниць у фітоценології / Б. Є. Якубенко, І. М. Григора. – К.: Видав. центр НАУ, 2002. – 30 с.